

رابطه اقدام پژوهی و روحیه خودباوری معلمان ابتدایی

محمد فیض اللهی *

۱- محمد فیض اللهی (mohammadfeizollahi79@gmail.com)

چکیده

تحقیق حاضر به منظور بررسی اثرات اقدام پژوهی بر روحیه خودباوری معلمان ابتدایی انجام گرفته است. به همین منظور ۲۲ نفر از معلمان مقطع ابتدایی شهرستان چادگان در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ به صورت تصادفی انتخاب شده و داده‌ها از طریق مصاحبه و مطالعه میدانی، جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل گردید. دلیل انتخاب روحیه خودباوری و تمرکز بر این مسئله مهم از آن جهت است که نتایج آن بر تربیت یک معلم پژوهشگر غیر قابل انکار است. مهمترین یافته پژوهش حاضر نشان می‌دهد اقدام پژوهی از دو جنبه بر خودباوری معلمان اثرگذار است، که اولین جنبه آن زمانی است که معلم خود دست به این اقدام می‌زند و به واسطه آن احساس مفید بودن پیدا می‌کند و دومین جنبه آن زمانی است که معلم از اقدام پژوهی‌های همکارانش در جهت رفع مشکل دانش‌آموزان استفاده می‌کند، معلم در این زمینه نیز به دلیل این که از پژوهشی استفاده می‌کند که اعتبار و همانندی جامعه هدفش در حد بالایی قرار دارد احساس اعتماد به عمل خودش پیدا کرده و روحیه خود باوریش تعالی می‌یابد.

کلمات کلیدی: اقدام پژوهی، خودباوری، معلم پژوهشگر

۱. مقدمه

امروزه با گسترش و پیچیدگی جوامع، معلمان در مقایسه با گذشته، با چالش‌های زیادتری مواجه هستند؛ محققان علوم اجتماعی و روانشناسی نیز، معلمی را شغلی با تنیدگی بالا می‌شناسند (ادانل و همکاران، ۲۰۰۸). این چالش‌ها و تنیدگی حاصل از آن‌ها می‌تواند به مشکلات گوناگونی در بین معلمان منجر شود. ((به گزارش مرکز ملی آمارهای آموزشی در آمریکا بین سال‌های ۲۰۰۰-۱۹۹۹ و ۲۰۰۱-۲۰۰۰، تعداد معلمان شاغل به میزان ۱۶ درصد کم شده است. نیمی از این تعداد، در نتیجه انتقال به سازمان‌های دیگر و نیز بازنشستگی بوده است، اما بیش از نیمی دیگر از معلمان به کلی حرفه تدریس را رها کرده‌اند)) (بلكبرن و رابینسون، ۲۰۰۸). در سال‌های اخیر میزان بالایی از مشکلات روانی (مثل افسردگی و فرسودگی شغلی)

توضیحات مربوط به نویسنده اول: دانشجوی کارشناسی آموزش ابتدایی پردیس شهید باهنر اصفهان *

Email: mohammadfeizollahi79@gmail.com

و امراض جسمانی (مثل بیماری های قلبی - عروقی) در میان معلمان مدارس تشخیص داده شده است که بر محیط های یادگیری تاثیر منفی می گذارند و تحقق اهداف آموزشی را با مشکل مواجه می کنند (شوتفگر و همکاران، ۲۰۰۸). ((خودباوری)) یکی از مهم ترین متغیر های تاثیرگذار بر معلم است که می تواند وی را در مقابله با مشکلات و بیماری های مطرح شده مصون نگه دارد (بندورا، ۲۰۰۶). به باور بندورا در میان مکانیزم های عاملیت انسانی هیچ عقیده ای، اصلی تر و نافذتر از خودباوری وجود ندارد. خودباوری، شالوده انگیزش، بهزیستی و دستاوردهای انسانی است. این باور، منبعی کلیدی در رشد خویشتن، سازش موفقیت آمیز با موقعیت های چالش انگیز و تغییر به شمار می رود.

خودباوری در نظریه شناختی-اجتماعی عبارتست از ((باورهای کلی فرد در خصوص توانایی هایش برای سازماندهی و اجرای سلسله اعمالی که به عملکرد مطلوب منجر شود)) (اسکالویک، ۲۰۰۷) خودباوری معلم، باور معلمان در مورد توانایی هایشان برای آموزش و درگیر کردن مطلوب همه ی دانش آموزان حتی افراد بی انگیزه و دردرس آفرین در درس است. برای تقویت و احیای روحیه خود باوری یک روش علمی و عملی به نام اقدام پژوهی توصیه شده است، که کمک شایانی به رفع مشکلات دانش آموزان و معلمان در عرصه نظام تربیتی و آموزشی می کند. به عبارتی معلمان به عنوان رکن اصلی آموزش و پرورش در انجام وظایف و مسئولیت های حرفه ای خود همواره با چالش ها و مشکلات پیچیده و بدیعی رو به رو هستند. علیرغم اینکه پژوهش های متعدد و متنوعی به منظور شناسایی و تحلیل مسائل تعلیم و تربیت صورت گرفته است، لیکن بخش مهمی از این مشکلات عملا لاینحل باقی مانده و موجب ناکارآمدی فعالیت های آموزشی و پرورشی می شود. شاید یکی از دلایل این امر آن است که پژوهش های صورت گرفته ارتباط منطقی و تعاملی با محیط واقعی یاددهی-یادگیری یعنی کلاس درس و دانش آموز نداشته است. معلم و دانش آموز به عنوان دو عنصر اصلی فعالیت های آموزشی دخالت چندانی در انجام پژوهش ها نداشته اند. بر همین اساس صاحب نظران به منظور رفع نابسامانی ها، بهبود عملکردهای آموزشی و پرورشی معلمان و افزایش توان پاسخگویی معلم و مدیر در مدارس رویکرد (معلم پژوهنده) را مطرح نموده اند.

در این رویکرد معلم به طور مستقیم و نقادانه با تحلیل و تفکر خود و با همیاری و مشارکت سایر همکاران وارد حیطه پژوهش شده و به شناسایی و ریشه یابی مشکل می پردازد و با ارائه راهکارهای عملی و قابل اجرا سعی در حل مشکل و نابسامانی های کاری خود دارد. این روند پس از ارزیابی های مکرر همچنان تا دستیابی به نتیجه مطلوب ادامه می یابد. در این مسیر معلم ضمن کسب دانش و تجربه تازه به رشد و بالندگی حرفه ای دست می یابد. اقدام پژوهی ضمن توصیف دقیق وضعیت موجود، مجموعه اقدامات و راه حل های مناسب جهت حل و رفع کمبودها و یا بهبود عملکردها را در قالب یک مجموعه مستند و تجربه موفق در اختیار همکاران قرار می گیرد. اقدام پژوهی فرصت دانش آفرینی را در سطحی فراگیر فراهم می نماید تا هر معلم برای ارتقا سطح عملکرد شغلی-حرفه ای خود طرحی را در ذهن دنبال و در مسیر بهبود و پیشرفت فرایندهای کاری آن را سامان دهد. تحقق این اندیشه و پیگیری برنامه های فوق موجب بهبود عملکرد و توسعه ظرفیت های آموزشی و پرورشی هزاران معلم خواهد شد.

هدف از پژوهش حاضر بررسی هدفمند رابطه و تاثیرات اقدام پژوهی و روحیه خودباوری معلمان می باشد. تحلیلی که از داده ها می شود نتایجی موثر در چگونگی رابطه معلمان با یکدیگر، رابطه معلم با والدین دانش آموز، رابطه معلم با دانش آموز و رابطه معلم با مدیر و اعضای ستاد سازمان در پی خواهد داشت. در ادامه به جزئیات پژوهش و پرسش و پاسخ های پژوهشگر با معلمان پرداخته می شود.

۲. روش تحقیق

به منظور دستیابی به توصیفی عمیق و غنی از تجارب، نگرش و ادراک شرکت کنندگان نسبت به تاثیرات اقدام پژوهی بر روحیه خودباوری معلمان از روش توصیفی - تحلیلی استفاده شد به همین منظور ۲۲ نفر از معلمان مقطع ابتدایی شهرستان چادگان در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ به صورت تصادفی انتخاب شده و داده‌ها از طریق مصاحبه و مطالعه میدانی، جمع آوری و تجزیه و تحلیل گردید، همچنین با بررسی و واکاوی آثار و منابع معتبر و مهم داخلی و خارجی در زمینه اقدام پژوهی به یک مرور نظری-تحلیلی در زمینه خودباوری معلم از طریق پیوند با پژوهش‌هایی که یک معلم پژوهنده در قالب اقدام پژوهی انجام می‌دهد، پرداخته شد.

۳. پیشینه پژوهش

پژوهش‌هایی که در این رابطه انجام شده است غالباً به دو صورت بوده است که عبارت است از: ۱. تاثیراتی که اقدام پژوهی بر حل مشکلات آموزشی و تربیتی می‌گذارد و ۲. بالا بردن انگیزه و روحیه معلمان با استفاده از عوامل بیرونی مانند تشویق، پاداش و ...

به عبارتی می‌توان گفت تعداد پژوهش‌هایی که مستقیماً به ارتباط اعمال و پژوهش‌های یک معلم با انگیزه و روحیه‌هایی مثل خودباوری و خودکارآمدی معلم پردازد بسیار اندک است. اگر به زمینه‌های پیدایش اقدام پژوهی توجه عمیق شود به راحتی می‌توان درک کرد که اقدام پژوهی صرفاً برای ارائه یک راهکار عملی برای حل برخی از مشکلات ایجاد نشده است. همچنین استفاده و توصیه به انجام آن در نظام آموزش و پرورش ایران نیز فقط به دلیل کاهش مشکلات آموزشی نبوده است. ((هالسال)) برنامه یک معلم پژوهنده را راهبردی موثر جهت بهبود وضع مدرسه، گروه‌های آموزشی و کلاس‌های درس دانسته است. (هالسال، ۱۹۹۸). خودباوری معلمان یکی از فواید جانبی اقدام پژوهی شناسایی شده است. ((سادرلاندد)) به مطالعه ادراک معلمان از پژوهش در ایلینویز پرداخت و به این نتیجه دست یافت که اکثر معلمان معتقدند که تحقیق و پژوهش در بهبود حرفه‌ای و ایجاد خلاقیت و تغییر دیدگاه‌های آنها مؤثر بوده است (خواجه بهرامی، ۱۳۸۳).

((کاستلو)) برنامه ((اقدام پژوهی)) را به عنوان عامل مؤثری در بهبود و افزایش مهارت‌های شغلی آموزگاران مورد ارزیابی قرار داده و به این نتیجه دست یافته است که فعالیت معلمان در افزایش دانش، مهارت، خودباوری و تجربه آنان تاثیر زیادی دارد و معلمان بر این باورند که انجام اقدام پژوهی موجب می‌گردد تا:

- به کار روزمره خود توجه بیشتری نمایند.
- فعالیت‌هایشان را آگاهانه‌تر انجام دهند.
- به نتیجه عملکرد خود در فرایند یاددهی - یادگیری بیشتر توجه کنند.
- نیازهای شاگردان را بهتر بشناسند.
- بیش از پیش به عملکرد خود اطمینان داشته باشند.
- فرصت مطالعه همزمان با کار برایشان فراهم شود.
- نیاز به جست و جوی مفاهیم تازه را بیشتر حس کنند.
- از آموخته‌های خود در سایر کلاس‌ها استفاده کنند.
- مهارت‌های شغلی آن‌ها افزایش یافته و در کلاس آن‌ها را به کار گیرند.

-فرستی برای اجرای نتایج پژوهشی و بهبود شیوه های یاددهی - یادگیری ایجاد شود.
-مهارت ها و راهبردهای کاری افزایش یابد.
-توانایی های خود و دیگر اعضا گروه افزایش یابد.(کاستلو، ۲۰۰۶)

۴. یافته های پژوهش

با توجه به موضوعاتی که یک اقدام پژوهی دنبال می کند و تنوع افرادی که در این عمل مورد مطالعه قرار می گیرند و یا منابعی برای مشورت و گردآوری اطلاعات هستند تاثیرات و ارتباطات مختلفی مبتنی بر خودباوری معلم شکل می گیرد. به عنوان مثال پس از تحلیل و جمع بندی پاسخ های معلمان به این سوال که (در چه زمینه ای بعد از عمل اقدام پژوهی حس کردید اعتماد به نفس و خود باوریتان افزایش پیدا کرده است؟) مشاهده شد اغلب معلمان با توجه به اقدام پژوهی های خاص خود جواب های مختلفی می دهند به عنوان مثال معلمی که روی مسئله بدخطی دانش آموز کار کرده است و معلمی که روی مسئله علاقه مند کردن والدین دانش آموزان جهت شرکت در جلسات مدرسه کار کرده است، به ترتیب تاکید روی خودباوری در ارتباط با دانش آموز و خودباوری در ارتباط با والدین اشاره کرده اند.

در حوزه تاثیراتی که اقدام پژوهی بر زندگی معلمان و تدریس در مدرسه گذاشته است نتایج نشان می دهد که خودباوری به وجود آمده، سازگاری و سلامت روانی معلم را پیش بینی می کند و وی را از فشارهای شغلی مصون نگه می دارد و احتمال فرسودگی شغلی اش را کاهش می دهد (شوارزر و هالوم، ۲۰۰۸؛ اسکالویک، ۲۰۱۰). معلمان در پاسخ به این سوال که (آیا اقدام پژوهی و خودباوری ایجاد شده توسط آن در زندگی و شغل شما تاثیرگذار بوده است؟) بیان کرده اند که این موضوع نقش مهمی در توانمندسازی معلمان، به عهده دارد؛ زیرا بر میزان تنیدگی و ارزیابی آنان از موقعیت های تهدید کننده، اثر می گذارد و موجب می شود که معلمان در موقعیت های چالش انگیز، تنیدگی کمتری را تجربه کنند و به فرسودگی شغلی کمتری دچار شوند (شوارزر و هالوم، ۲۰۰۸؛ میرمحمدی، ۱۳۹۱).

مطالعه دارلینگ- هاموند، چانگ و فرلو (۲۰۰۲؛ به نقل از ولف، ۲۰۰۸) در مورد معلمان با خودباوری پایین نشان می دهد در صورتی که این افراد بخواهند حرفه جدیدی را از سر بگیرند کمتر احتمال دارد که شغل معلمی را برگزینند؛ گزارش این معلمان نیز نشان داد که آنها کمتر احتمال دارد در تدریس باقی بمانند. همچنین مشخص شد بین خودباوری معلمان و عدم برنامه ریزی آنان برای سال جدید، همبستگی منفی وجود دارد؛ برعکس، بین باقی ماندن معلمان در تدریس و خودباوری معلمان همبستگی مثبتی وجود دارد. خودباوری، احتمال باقی ماندن معلمان در حرفه تدریس را پیش بینی می کند (یئو و همکاران، ۲۰۰۸).

معلمان اعلام کردند که خودباوری یک معلم که یکی از زمینه های ایجاد کننده آن اقدام پژوهی است نه تنها پیش بینی کننده بهزیستی روانی، بلکه پیش بینی مهمی برای سلامت جسمی معلمان است. در واقع خودباوری فرد از طریق اطمینان فرد به توانایی اش در کارهای مراقبت از خود صورت مطلوب (به واسطه ورزش منظم، کنترل وزن، پرهیز از رژیم های غذایی پرخطر و ...)، منجر به کاهش امراض قلبی، دیابت نوع دو و چاقی می شود (نوبیدیان و همکاران، ۱۳۹۱). در پژوهشی که با هدف بررسی اثرات روانی و زیستی خودباوری در معلمان انجام شده بود، محققان دریافتند، در معلمان با خودکارآمدی بالاتر، پاسخ کورتیزولی به هشیاری کاهش می یابد و این افراد با امراض قلبی کمتری مواجه می شوند، علاوه بر آن خودباوری با افت نوسانات و نیز کاهش ضربان قلب در طول ساعات تدریس و اوقات استراحت ارتباط داشت (شودفگر و همکاران، ۲۰۰۸).

با توجه به نظر معلمان مشخص شد که خودباوری معلم با رضایت شغلی، گزینش راهبردهای مقابله‌ای انطباقی، کیفیت زندگی، راهبردهای یاری دهنده و آزادمنشانه برای مقابله با مشکلات رفتاری دانش آموزان، اهداف پیشرفت تبحری و هوش معلم همبستگی مثبت دارد. از لحاظ تاثیر خودباوری معلم بر دانش آموز، تحقیقات نشان می‌دهند خودباوری معلم با انگیزش، پیشرفت تحصیلی، عزت نفس، خودراهبری، خودکارآمدی، نگرش مثبت نسبت به مدرسه و مشارکت دانش آموز در فعالیت های کلاسی مرتبط است (کاپرارا و همکاران، ۲۰۰۶).

همانطور که در ابتدای بحث بیان شد زمینه بروز خودباوری در معلمان با توجه به موضوعاتی که برای اقدام پژوهی خود انتخاب می‌کنند و یا مطالعه، نقد و بررسی گزارش اقدام پژوهی همکاران خود، مختلف است. در مصاحبه‌ای که از معلمان بومی منطقه انجام شد، اقدام پژوهی‌هایی که موضوعاتی مرتبط با والدین داشتند تاثیر فوق‌العاده‌ای بر خود باوری معلم ایفا می‌کردند. به عقیده معلمان، والدین نقش مهمی در فرایند آموزش و پرورش فرزندان‌شان دارند و در موضوعاتی مانند: ۱. جلسات انجمن اولیا، ۲. نظارت بر انجام تکالیف فرزندان در منزل، ۳. پیگیری وضعیت تحصیلی فرزندان‌شان از مدرسه، ۴. کمک و یاری رساندن به مدرسه در بعضی از زمینه‌ها، ۵. یادگیری نحوه رفتار درست با فرزندان‌شان، ۶. گزارش بعضی از رفتارهای فرزندان‌شان به معلم و هماهنگی با معلم برای امور تربیتی و ... دخالت دارند. معلمانی که در این زمینه‌ها پژوهش کرده بودند به دلیل تاثیر مناسبی که ایجاد شده بود به خودباوری رسیده و ارتباط مؤثری با والدین برقرار کرده بودند. همچنین از آن جهت که اقدام پژوهی قابلیت اشتراک گذاری با دیگر همکاران را دارد به عقیده معلمان باعث افزایش اعتماد به نفس و برقراری ارتباط و در نتیجه تبادل تجربه با ایشان می‌شود.

یکی از نکاتی که معلمان در رابطه با اقدام پژوهی و تاثیرات آن بیان کردند این بود که اقدام پژوهی نه تنها به عنوان یک روش پژوهشی در عرصه تعلیم و تربیت بین المللی مطرح و کاربرد آن به گونه‌ای روزافزون در حال گسترش است، بلکه این روش پژوهشی منحصر به فرد با ویژگی‌های خاص و ممتازی که دارد، خاستگاه چالش‌های اساسی در مباحث روش‌شناسی است که بیش از همه باید مورد اقبال پژوهشگران آموزش و پرورش قرار بگیرد. همچنین اقدام پژوهی از امتیاز ((پیوند بین نظریه و عمل)) و ((کمترین فاصله بین پژوهشگر و موضوع پژوهش)) (مک اینتاش، ۲۰۱۰) نیز برخوردار است که آن را مستعد نزدیک کردن نظر به عمل، به منزله یکی از موضوعات مورد توجه محققان می‌سازد. نزدیک شدن نظر به عمل در اقدام پژوهی یکی از علل ایجاد خودباوری در معلمان است چرا که معلم می‌داند اقدام پژوهی آماده شده توسط خود و یا همکارش تاثیر کاربردی و عملی دارد و صرفاً یک پژوهش ساده و تئوری نیست. نکته‌ی بسیار مهمی که به طور ویژه در مبحث روش‌شناختی اقدام پژوهی مطرح و قابل توجه و واکاوی بیشتر است، توجه صاحب نظران روش‌شناسی به این موضوع است که اقدام پژوهی یک استثنا و نوع خاصی از پژوهش‌های حوزه علوم انسانی به ویژه علوم تربیتی می‌باشد. در واقع می‌توان گفت که امروزه روش‌شناسان با درک نیاز آموزش و پرورش به وجود معلمان نقاد، فکور، خودباور و نظریه پرداز می‌کوشند تا با احتراز از اتخاذ دیدگاهی مسامحه‌نگر در مورد اقدام پژوهی از بعد روش‌شناختی به معرفی موقعیت دقیق آن به عنوان یک روش پژوهشی خاص بپردازند. این موقعیت ضمن این که زمینه ساز ((اندیشه‌ی پژوهندگی معلم در کلاس)) واقع می‌شود، برای هر معلمی بهترین فرصت‌ها برای توسعه تفکر پژوهشی، رسیدن به خودباوری و خودکارآمدی و در نتیجه اقدام آموزشی و تربیتی مؤثر در موقعیت‌های آموزشی متفاوت است. در دنیای امروز و با انبوهی از وظایف و رسالت‌های خطیر آموزشی که بر عهده معلم است، بسیار سخت‌گیرانه است اگر در حالی که وی آموزش لازم را برای انجام پژوهش‌های کمی و کیفی به صورت آکادمیک ندیده است، از او توقع پرداختن به پژوهش‌های مبتنی بر روش‌های پیچیده که دارای آثار غیر مستقیم و گاه نامحسوس در دنیای واقعی کلاس است را داشته باشیم.

معلمان در پاسخ به پرسش اینکه (آیا اقدام پژوهی مهارت های آموزشی شما را در کلاس افزایش داده است؟) بیان کردند که همیشه یک معلم طراحی آموزشی منحصر به فردی در ذهنش دارد که به دلیل عدم شناخت و باور به توانایی های خود قادر به انجامش نیست و متاسفانه اغلب از یک نوع روند برای پیشبرد کلاس استفاده می کند ولی اقدام پژوهی از آن جهت که قسمتی به نام راه حل های موقتی جهت اجرا دارد و در این قسمت از انواع وسایل آموزشی و روش های تدریس نام برده شده است، و در قسمتی دیگر از اقدام پژوهی نتیجه این اقدامات خواسته شده است معلم به اجبار کاری را که در گذشته امتحان نکرده است را باید امتحان کند و این موضوع سبب افزایش روحیه خودباوری او می شود. معلمان از پنج نوع متغیر در این زمینه برای توصیف وضعیت آموزشی خود استفاده کردند که تفکیک به بررسی آن می پردازیم:

الف) شیوه های متنوع تدریس: در این مورد معلمان بیان کردند که قبل از اقدام پژوهی اغلب از روش های سخنرانی، پرسش و پاسخ و تلفیقی استفاده می کرده اند و دلیل استفاده از این روش ها را معمول بودن این روش ها برای خود و دانش آموزان می دانند ولی بعد از اقدام پژوهی از روش هایی مانند ایفای نقش، پروژه محور، گردش علمی و بارش فکری استفاده کرده اند.

ب) استفاده بیشتر از وسایل کمک آموزشی: معلمان ابتدایی با دانش آموزانی سر و کار دارند که در بعضی از پایه ها برای یادگیری و درک مطالب نیاز به عینی سازی مطالب توسط معلم دارند و همچنین برای ساده سازی مفاهیم انتزاعی، معلم از وسایل کمک آموزشی استفاده می کند. این وسایل می توانند یک چوب کبریت و یا یک برنامه آموزشی در رایانه باشد. در اقدام پژوهی یکی از ارکان راه حل های متعدد برای رفع یا کاهش مشکل استفاده از وسایل کمک آموزشی است به عنوان مثال معلم برای تقویت عضلات دست دانش آموزی که بدخط می نویسد از خمیر بازی استفاده می کند و یا معلم برای علاقه مند کردن دانش آموز به درس علوم تجربی از آزمایش های برنامه شبیه ساز آزمایشگاه رایانه استفاده می کند. معلمان در این زمینه بیان کردند که مطالعه اقدام پژوهی های همکارانشان که از وسایل کمک آموزشی جهت رفع مشکل دانش آموز استفاده کرده اند باعث آشنایی ایشان با وسایل کمک آموزشی و دریافت ایده های خلاقانه شده است. در ضمن خودباوری معلمان زمانی که با کمک این وسایل مشکل دانش آموز را رفع می کنند و یا مفهوم مشکلی را به سادگی به دانش آموز آموزش می دهند، افزایش می یابد.

ج) استفاده موثر از فرصت های متنوع یادگیری: در فرایند یاددهی - یادگیری فراز و نشیب های فراوانی وجود دارد که معلم با دانش و تجربه خود چالش های این فرایند را به فرصت تبدیل می کند و از انحراف این فرایند جلوگیری می کند. به عنوان مثال در حین تدریس، دانش آموز یک سوال نامربوط از معلم می پرسد در این شرایط معلم می تواند روند تدریس را منحرف کرده و به جواب سوال بپردازد و یا پیوندی بین سوال دانش آموز و موضوع تدریس برقرار کند و یا دانش آموزان را مکلف کند تا در مورد سوال دانش آموز تحقیق کنند و جلسه بعد ارائه دهند. معلم هر یک از این واکنش ها را می تواند داشته باشد ولی مطمئنا معلمی که اقدام پژوهی انجام می دهد و یا مطالعه می کند بهترین واکنش را خواهد داشت چرا که راه حل های خلاقانه ای را تجربه کرده است. معلمان بیان داشتند از آنجایی که با چالش های متعددی در اقدام پژوهی ها سر و کار داشتند روش تبدیل این چالش ها به فرصت ها را فراگرفته و با خودباوری از فرصت های متنوع در زمینه یادگیری استفاده می کنند.

د) تشخیص و حل مسائل یادگیری دانش آموزان: هنگامی که یک معلم با مشکل یادگیری دانش آموز مواجه می شود هرچه تعداد بیشتری علت احتمالی برای مشکل دانش آموز بیان کند، احتمال اینکه به علت درست مشکل برسد بیشتر است. در اقدام پژوهی ها قسمتی به نام تجزیه و تحلیل شواهد و بیان علل احتمالی وجود دارد، معلم هرچه در این زمینه فعالیت

کند قدرت تحلیلش تقویت شده و راحت تر با مسئله یادگیری دانش آموزان برخورد می کند. به طور قطع معلمی که با اقدام پژوهی سر و کار داشته با اعتماد به نفس بیشتری با مسئله رو به رو می شود و آن را حل می کند.

ه) به کارگیری شیوه های متنوع و متناسب ارزشیابی: مسئله ارزشیابی به خصوص در مقطع ابتدایی بسیار حائز اهمیت است، مخصوصا که ارزشیابی کیفی - توصیفی جایگزین ارزشیابی کمی - تراکمی در مقطع ابتدایی شده است. زمان ارزشیابی، نوع ارزشیابی و بازخوردی که به ارزشیابی داده می شود تاثیر فوق العاده ای بر کیفیت آموزش، علاقه و انگیزه دانش آموز و مسائل جانبی ارزشیابی مانند اضطراب دانش آموز دارد. قسمت نتیجه گیری و ارزیابی در اقدام پژوهی مستقیما نتایج حاصله از ارزشیابی را بیان می کنند. معلمان با اقدام پژوهی با انواع ارزشیابی و ایده های نوین در این زمینه آشنا شده و یا تجربه کرده و در نتیجه با تسلط و اعتماد به نفس از انواع مختلف ارزشیابی در کلاس استفاده می کنند.

معلمان در پاسخ به سوال اینکه (آیا اقدام پژوهی مهارت های پرورشی معلمان را افزایش داده است؟) بیان کردند، از آنجایی که موضوعات اقدام پژوهی شامل تقویت مهارت های پرورشی نیز می شود، معلمان در چهار متغیر رشد و خودباوری خود را نشان می دهند:

الف) شناخت و حل مسائل تربیتی و اخلاقی: مسائل تربیتی و اخلاقی زیربنای مسائل آموزشی هستند. معلم تا مسائل تربیتی و اخلاقی را درک نکند نمی تواند دانش آموزان خود را تربیت کند و اگر دانش آموز تربیت نشود، نمی تواند به درستی در مسیر یادگیری حرکت کند و منحرف می شود. گزارش های اقدام پژوهی علاوه بر این که به مسائل آموزشی می پردازند، توجه جدی به مسائل تربیتی و اخلاقی دارند. مسائلی مانند پرخاشگری، انزوا و ... از مسائل تربیتی و اخلاقی هستند. اقدام پژوهی هایی که در این موارد نگاشته می شوند، به همه معلمان مخصوصا معلمانی که کم سابقه هستند کمک زیادی می کند زیرا معلمان با این مسائل، ابعاد و آسیب های آنها آشنا شده و هنگام مواجهه با این مسائل با خونسردی و روحیه خودباوری به درستی با آن برخورد می کنند.

ب) توانایی اداره و مدیریت کارآمد کلاس: معلم تا زمانی که به کلاس نظم و انضباط ندهد نمی تواند مطالب و مباحث درسی را ارائه کند. مدیریت و اداره کارآمد کلاس زمانی تحقق می یابد که معلم به اندازه کافی روحیه خودباوری داشته باشد. در مدت زمانی که معلم در کلاس قرار دارد احتمال دارد حوادثی رخ داده و مدیریت کلاس را دشوار کند و یا به دلیل نا آشنا بودن دانش آموز با محیط مدرسه و یا کم سن بودن دانش آموز مشکلاتی در اداره کلاس وجود داشته باشد. معلم در این مواقع از اقدام پژوهی هایی که معلمان انجام داده اند می تواند جهت رفع مشکلات استفاده کند.

ج) مهارت ارتباط و تعامل با فراگیران: دانش آموزان با توجه به سن و شخصیتی که هر دانش آموز مختص به خودش دارد، دارای ویژگی های شخصیتی و رفتاری می باشد. معلم جهت ارتباط مناسب و مؤثر با دانش آموزان باید شناخت کافی به این ویژگی ها داشته باشد. شناخت و معرفت به جامعه هدف قبل از ارتباط، روحیه خودباوری و اعتماد به نفس را در ایجاد تعامل مستمر و مؤثر افزایش می دهد. اقدام پژوهی ها به واسطه آن که به نحوی انتقال تجربه و شناخت هستند می توانند کمک مناسبی برای معلمان باشند.

د) شناخت و حل تعارضات بین فردی و گروهی: وجود تنش و تناقض در هر جمعی طبیعی است. ولی بدیهی است که برای ثبات و ماندگاری آن جمع و گروه تعارضات باید حل شود. معلم زمانی که یک مشکل را شناسایی می کند و جهت رفع آن تعارض راه حل ارائه می دهد و مشکل را حل می کند به حس خودباوری و افتخار می رسد همچنین معلمی که گزارش اقدام پژوهی را می خواند می تواند با اعتماد بیشتری قدم در جهت حل تعارضات قرار دهد.

۵. نتیجه گیری

با توجه به یافته‌هایی که از طریق مصاحبه به عمل آمد می‌توان نتیجه گرفت معلمان به شکل قابل توجهی به اقدام پژوهی واکنش مثبت نشان داده و به مزایای آن شناخت پیدا کرده‌اند. معلمان عقیده دارند عملی و کاربردی بودن این نوع پژوهش و همچنین درون‌سازمانی بودن آن باعث بالا بودن اعتبار پژوهش و همچنین افزایش روحیه فعالیت، همکاری و خودباوری معلمان شده است. کورت لوین اولین کسی بود که با بیان این عقیده که اگر تحقیق نتواند فایده عملی داشته باشد تحقیق نا کافی است، زمینه لازم را برای تحقیق عمل‌نگر یا اقدام پژوهی فراهم ساخت، به عبارتی میتوان گفت معلمان این ویژگی اقدام پژوهی را به درستی درک کرده‌اند، همچنین در تعریفی از اقدام پژوهی آمده است که (اقدام پژوهی تحقیقی نظامدار، گروهی، مبتنی بر همکاری، خوداندیشیده و انتقادی است که توسط شرکت کنندگان در این پژوهش انجام می‌پذیرد و به بیان ساده تر، اقدامی در جهت حل مسئله‌ای ملموس است که فرد ضمن کار خود با آن مواجه می‌شود و گام به گام و طی مراحل مختلف زمانی، توسط خود افراد و ضمن کارشان صورت می‌پذیرد. در واقع پژوهش در عمل، فعالیت آموزشی و پژوهشی است که توسط معلم برای حل سریع مشکلاتی که در حین فعالیت یاددهی یادگیری با آن مواجه می‌شود، صورت می‌پذیرد).

ورود معلمان به عرصه پژوهش هدف اقدام پژوهی است، که در کنار آن با افزایش روحیه خودباوری و اعتماد به نفس ایشان شاهد تحول در مسائل آموزشی و تربیتی و همچنین تقویت ارتباط‌های یک معلم خواهیم بود. در این پژوهش، کشف استعدادهای نهفته و فراهم ساختن بستری مناسب جهت رشد و شکوفایی معلمان، ارج نهادن به فعالیت‌های پژوهشی معلمان، شناخت معلمان نوآور و پژوهشگر و بهره‌گیری از تجارب ارزشمند آنان در جهت ارتقای کیفی نظام آموزش و پرورش، گسترش مهارت‌ها یا رویکردهای جدید و حل مسائل با استفاده از کاربرد مستقیم روش‌ها و مهارت‌ها در مراکز آموزشی و یا محیط‌های واقعی و شغلی و همچنین احساس تعلق حرفه‌ای و کاهش هزینه‌های پژوهشی از اهداف اقدام پژوهی مبتنی بر خودباوری معلمان شناسایی شد.

در این پژوهش علاوه بر تبیین ارتباط گزارش‌های اقدام پژوهی با روحیه خودباوری معلمان به پیامدهای مثبت متعدد خودباوری بر حرفه معلمی نیز پرداخته شد که با توجه به نظرات معلمان نشان دهنده این موضوع است که توانمندسازی معلمان قبل از ورود به شغل معلمی و همچنین توانمندسازی ایشان با استفاده از دوره‌های ضمن خدمت در حین خدمت بسیار حائز اهمیت می‌باشد چرا که معلمان زمانی می‌توانند کارهای خود را با خودباوری به انجام برسانند که توانمند و کارآمد باشند که اقدام پژوهی در این زمینه با پوشش وسیع موضوعات آموزشی و پرورشی، فراگیری توصیف و شواهد، روش‌های تدریس، تجهیزات و وسایل آموزشی، روانشناسی تربیتی، اختلالات یادگیری و ... می‌تواند مفید واقع شود.

۶. مراجع

۱. سیف، علی اکبر (۱۳۵۵). روانشناسی پرورشی، یادگیری و آموزش، تهران، انتشارات آگاه.
۲. ملکی، حسنه (۱۳۸۴). صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمی تهران، انتشارات مدرسه.

۳. کوشای، والسا (۱۳۹۰). اقدام پژوهی، پژوهشی در جهت بهبود عملکرد (راهنمای عملی). ترجمه ی مهدی نامداری پژمان. تهران: پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش.
۴. لطف آبادی، حسین (۱۳۸۸). روش شناسی پژوهش در روانشناسی و علوم تربیتی. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۵. قلابی، بهروز؛ کدیور، پروین؛ صرامی، غلامرضا؛ اسفندیاری، محمد. (۱۳۹۱). ارزیابی مدل باورهای خودکارآمدی معلمان به عنوان تعیین کننده میزان رضایت شغلی آنها و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان. پژوهش در برنامه ریزی درسی، شماره ۵: ۹۵-۱۰۷.
۶. متقی نیا، محمد رضا، (۱۳۹۷). خودکارآمدی چستی و کاربرد در آماده سازی و توسعه حرفه ای معلم. فصلنامه راهبردهای نوین تربیت معلمان، سال چهارم، شماره ۵، بهار و تابستان ۱۳۹۷.
۷. حسن مرادی، نرگس (۱۳۸۹). تاثیر شرکت در دوره های آموزش اقدام پژوهی بر مهارت های حرفه ای دبیران آموزش و پرورش، فصلنامه مدیریت و برنامه ریزی در نظام های آموزشی، دوره ۳، شماره ۵، پاییز و زمستان ۱۳۸۹.
۸. محمدآقایی، مهدی (۱۳۹۵). معلم فکور و اقدام پژوهی پیوند عمل آموزشی با نظریه زنده، فصلنامه تربیت معلم فکور، سال دوم، شماره ۴، پاییز ۱۳۹۵.
۹. بازرگان، عباس (۱۳۷۲). اقدام پژوهی و کاربرد آن در تعلیم و تربیت، فصلنامه تعلیم و تربیت، شماره ۳۵ و ۳۶.
۱۰. چایچی، پریچهر (۱۳۸۵). ارزیابی میزان تحقق اهداف معلم پژوهنده، طرح پژوهشی پژوهشکده تعلیم و تربیت، تهران.
۱۱. ساکی، رضا (۱۳۷۶). اقدام پژوهی راهبردی برای بهبود آموزش و تدریس، وزارت آموزش و پرورش، انتشارات پژوهشکده تعلیم و تربیت.